

Jocs tradicionals de Freginals (Montsià) recollits al *Diccionari català-valencià-balear*

Albert Aragonés Salvat

El *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) recull un important cabal lèxic referent als jocs tradicionals, perquè la *Lletra de Convit* (1901) incloïa una secció del llenguatge vivent, de la qual s'encarregava Francesc de B. Moll. Als anys vint, Tomàs Bellpuig i Joy (Barcelona 1876-1936) va fer la recollida dels mots del poble de Freginals (Montsià) que surten al DCVB i, entre ells, hi ha els noms de nou jocs i tres joguets. Ha estat gràcies a la informatització del DCVB que va dur a terme a l'IEC durant el bienni 2001-2002, que hem pogut identificar aquests mots i fer-ne un petit estudi.

aixàpiga

Freginals (DCVB). Joc de córrer

ETIM.: variant deformada de *aixàvega* (DCVB). A Sant Carles de la Ràpita s'anomena *xàviga*; a Alcanar, *aufàbiga* (Costes, 32); a Gandesa, *aixàviga*, i a Reus, *aixàvega* (DCVB). A Ulldecona, amb el mateix nom, *aufàpiga* (Minguet, 55). Altres noms del joc: a Amposta, *l'anguila*, *la serp*, *la cadena* (Costes, 32-33); a *marro*, a Vinaròs (Redó, 40); *runyé* (Amades, 128).

pansa

Freginals (DCVB). Cursa

Un altre joc, amb el mateix nom, a Morella (DCVB).

barca

Freginals (DCVB). Joc de corda

Més conegut com *la barqueta* (Amades, Folk., 200). A la Sénia s'anomena *balanceig* o *joc de la barqueta* (Cervera, 117); a Amposta, *barqueta una* (Costes, 117-118) o *la barqueta* (Costes, 118-119); a la Terra Alta, *la barqueta* (Alanyà, 299); a Manacor, *barqueta* (DCVB). A Tortosa (Galiana, 22), sense nom.

piqui

Freginals (DCVB). Joc del bòlit

ETIM.: variant escurçada del nom *pic* o *pic i pala* (Anyó, 18; Benicarló; DCVB: val.). Més conegut com a *bòlit*, a Roquetes (Tafalla, 199), la Sénia (Cervera, 25), Tivissa (Brull, 190), Gandesa (DCVB); *boli*, a Benicarló (Anyó, 18). Altres noms del joc: *el bastó* o *boli-dali*, *bòlid*, *bèlid*, a Tortosa i comarca (Galiana, 35 i 55); *pala i piu*, a Vinaròs (Redó, 34); *tonya*, segurament pres del cast. *toña*, a Tortosa (DCVB, Moreira, 236-237, Vergés, 99, Galiana, 59), Deltebre (Fornós, 72; Gilibert, 66), Amposta (Costes, 84-85) i el País Valencià (DCVB); etc.

pedrusca

Freginals (DCVB). Patacós gros del joc de patacós

Altres noms: a Tortosa, *marrot* (Vergés, 100), a la Sénia, *pataconot* (Costes, 82). A Amposta és el nom d'un joc amb perres (Costes, 59). Variants del nom i del joc: *batrusca*, a Deltebre i Amposta (Costes, 66); *patrusca*, a Deltebre (Gilibert, 56), Roquetes (Tafalla, 199), Tortosa (Galiana, 39). Amades, 228-229 n'explica els diferents tipus, d'on copia Alanyà, 302-305.

fesol de llum

Freginals (DCVB). Joguet del món vegetal

arbre abre santa manera

Freginals (DCVB). Joc de córrer

A Ulldecona s'anomena *Arbre arbre*, de certa manera (Minguet, 82); a Petra (Mallorca), *Arbre de bona manera* (DCVB); a Extremadura, *arbolito* (Hernández, ap. Serra Boldú, 565). Altres noms del joc: a Vinaròs, *corretjot* (DCVB, Redó, 41); a Tortosa, *corretjot* o *l'hort de matia* (Galiana, 48); a Tivissa, *Ro-ma-nà* (Brull, 180-181); al Penedès, *Romaní*, *romanà* (Amades, 131; també, *Rom*, *romaní*).

caragolet

Freginals (DCVB). Joc de rengle

ETIM.: diminutiu de *caragol*.

Altres jocs semblants: *a la serp* (Amades, 153).

porra

Freginals (DCVB). Joc d'agulletes

Més conegut com *a la terreta* (Amades, 205). Altres noms del joc: a Tortosa, *la terreta* o *agulles* (Galiana, 42); a la Terra Alta, *a agulles colgades* (Alanyà, 301); a Vinaròs, *les agulletes* (Redó, 37).

peco

Tortosa, Freginals (DCVB). Pedreta del joc dels pecos

El joc s'anomena *pecos* o *joc dels pecos* a Tortosa (DCVB, Mestre i Noé) i Amposta (Costes, 82). Més conegut com a *joc de pedretes* (Amades, 190). Altres noms del joc: a Vinaròs, *les cinc pedretes* (Redó, 37), a la Terra Alta, *joc de les Cinquetes* (Alanyà, 296); a l'Urgell, terres de valència i Calaceit, *cinquetes* (Amades, 190), etc. En cast. *pitás*. Altres jocs semblants (Amades, 188): *mores*, a Amposta (Costes, 79).

pampofigo

Freginals (DCVB). Fórmula electiva

A Amposta s'anomena *pampa* o *figo*, o bé *pa* o *figo* (Costes, 23); a la Sénia, *el joc de la pampa de figuera* (Cervera, 96); a Tortosa, *pampons de figues* (Galiana, 52). Crit del joc: **pampo** (DCVB: Freginals).

carteta

Freginals (DCVB). Joc de cartes

Altres noms del joc: *canet* (DCVB). En cast. *sacanete*.

BIBLIOGRAFIA

ALANYÀ I ROIG, Josep. *Etnografia de la Terra Alta*. Consell Comarcal de la Terra Alta, 2003.
AMADES, Joan. *El folklore de Catalunya, 3. Costums*. Selecta, Barcelona, 1982.
ANYÓ, Alvar. *Jocs tradicionals a Benicarló*. Alambor, Benicarló, 2000.
BRULL, Josep M. *Tivissa: un poble antic de la Catalunya nova*. Barcelona, 1985.
COSTES I RODRÍGUEZ, Antoni. "Emborrapà!". *Jocs de carrer jugats a Amposta*. Ajuntament d'Amposta, 1997.
CERVERA MARTÍ, Daniel; PLA CID, Celso; VERGE BONET, Natàlia. *Jocs senienys de sempre*. Club de Birles la Sénia, 1999.
DCVB= ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. *Diccionari català-valencià-balear*. 9a ed. Moll, Palma, 2007. 10 v. [En línia:] <<http://dcvb.iecat.net/>> (29/02/2008)
GILBERT GONZÁLEZ, Sara; CASTELLS BO, Susana (coord.). *Despertant tradicions. "A què juguem avui, iaio?"*. Patronat Municipal de Turisme de l'Ajuntament de Deltebre, 1999.
FORNÓS I FRANCH, Domènec. *Costums d'abans del Delta de l'Ebre*. L'autor, Tortosa, 1999.

GALIANA LLASAT, Cinta. *Juguem, juguem jocs populars de les Terres de l'Ebre per a xiquets*. Mediscrit, Tortosa, 1997.
HERNÁNDEZ DE SOTO, Sergio. «Juegos infantiles de Extremadura», ap. SERRA BOLDÚ, Valeri. "Folklore infantil", a CARRERAS Y CANDI, F. (dir.) *Folklore y costumbres de España*. Merino, Madrid, 1988. t. 2, p. 535-598.
MINGUET I ITARTE, Maria Joana. *Allà baix a l'era. Reculls de jocs i cançons*. 3a ed. Centre Cultural i Recreatiu, Ulldecona, 1996.
MESTRE I NOÉ, Francesc. «Vocabulari català de Tortosa», BDC, 1915.
MOREIRA, Joan. *Del folklore tortosí*. Imprenta Querol, Tortosa, 1934.
REDÓ VIDAL, Ramon. *Cançons i costums de Vinaròs*. Antinea, Vinaròs, 1997.
TAFALLA BUERA, Ramon. *De Roquetes vinc*. L'autor, Roquetes, 2001.
VERGÉS ZARAGOZA, Josep. *Recordances. Historia d'un home sense historia*. Llibreria Voltes. Tortosa, 1925. 2a. ed. Lluís Mestre, Tortosa, 1974.